

**КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ МУЗИКИ ім. Р. М. ГЛІЄРА –
МОДЕРАТОР КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА КИЄВА
1990–2010 рр.**

У статті розкрито сенс поняття "модератор культурно-мистецького середовища". Доведено вплив творчої діяльності Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра на формування культурно-мистецького середовища Києва й України. Висвітлено мистецькі проекти Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра у 1990–2010 рр.

Ключові слова: модератор, культурно-мистецьке середовище, творча діяльність, мистецький проект, Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра.

The article discovers the meaning of the concept "moderator of cultural and artistic environment". An impact of Kiev Institute's of Music artistic activity on formation of cultural and artistic environment of Kyiv and Ukraine is proved. Kiev Institute's of Music art projects of 1990 – 2010 years are illuminated.

Keywords: moderator, cultural and artistic environment, artistic activity, art project, R. Glier Kyiv Institute of Music.

Серед численних закладів музичної культури України є такий, що стояв біля витоків культурного й музично-освітнього життя, формування й трансформації культурно-мистецького середовища України, зокрема її столиці – Києва, і зберіг провідні функції на сьогодні. Таким закладом, який з часів створення завжди був уособленням високого професіоналізму, що пробуджує, формує, сприяє розвитку та підіймає до вершинних досягнень художньої культури нації, можна вважати Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра – перший професійний вищий навчальний заклад на теренах України. Заснований 1868 р. як музична школа при Київському відділенні Російського Музичного Товариства, він був біля джерел формування культурно-мистецького середовища, зокрема, Києва, набув всесвітньої відомості як Київське музичне училище імені Глієра і зберіг провідні просвітницькі функції дотепер як Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра.

За майже стоп'ятидесятирічний період свого існування цей навчальний заклад завжди знаходився "на передовій" музичної освіти в Україні. Його діяльність у культурному житті міста й поза його межами, постійна та активна участь у культурно-творчих суспільно значущих процесах стала зразком для інших музичних навчальних закладів країни. Особливо це стосується періоду 1991–2010 рр., періоду державотворення й формування нового культурно-мистецького середовища.

Метою цієї статті є визначення функції модератора культурно-мистецького середовища Києва, яку виконував Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра в останнє десятиліття ХХ – перше десятиліття ХХІ ст. Висвітлення широкого спектру творчої діяльності КІМ ім. Р. М. Глієра та її соціокультурного резонансу в Києві та Україні в цілому зумовлюють завдання статті.

Після набуття політичної незалежності в Україні склалася нова соціальна і культурна ситуація, що зумовила формування сучасного культурно-мистецького середовища. Соціокультурна реальність України зламу тисячоліть була позначена відродженням інтересу до української народної творчості, а також видатних осіб і явищ української культури минулого. Відкриваються забуті, заборонені імена, сучасні численні культурні акції фінансуються як державою, так і українською діаспорою. Нової якості набули мистецькі проекти, а процеси трансформації суспільства породили новітню тематику для їх осмислення. Пояснення цьому бурхливому розвитку культурних подій слід шукати в аналізі зазначеного феномену як перехідного періоду. На думку сучасного українського науковця В. Реді, "у перехідні періоди вступає в силу "закон пасіонарності": прагнення доповнити, компенсувати картину світу, яка виявилася відкритою, диктує необхідність дослідження та "обживання" нових естетичних територій" [7, 101]. Інтеграція до європейського культурного простору – важлива ознака новітньої української культури. Інтеграційні процеси характерні для "перехідних періодів", рубежів століть, тому в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. зростає інтерес до цих проблем [1]. Культурна інтеграція є процесом зближення національних культур і етнічних цінностей, коли внаслідок інтенсифікації духовних і комунікативних зв'язків виникають інноваційні типи творчої діяльності, формуючи культурну цілісність національних і етнічних культурних середовищ.

Саме в цей час відбулися якісні зміни в розвитку культурної сфери України, які позначилися на інтенції української теоретичної думки щодо нового статусу та функціонування державних закладів мистецької освіти, їх місця в культурно-мистецькому середовищі. Варто відзначити праці, авторами яких є українські мистецтвознавці, культурологи і філософи: Ю. Богущкий, В. Бітаєв, С. Волков, Р. Єсипенко, Н. Кривда, Л. Крупеніна, В. Личковах, М. Попович, В. Шульгіна, К. Юдова-Романова та ін.

Окремі аспекти культурних процесів останніх десятиліть висвітлювалися українськими науковцями, проте творча діяльність Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра в період після набуття Україною незалежності не вивчалась, у площині формування сучасного культурно-мистецького середовища Києва не розглядалась, що зумовлює актуальність даної статті.

Векторна спрямованість творчості, що зумовила діяльність провідного музичного навчально-мистецького закладу України в період розбудови незалежної держави, не обмежується завданнями музичної освіти. Збагачення естетичних ідеалів та художніх орієнтирів при незмінно високому професіоналізмі в справі підготовки мистецьких кадрів (зокрема нетрадиційних для радянської системи музичної освіти – естрадних музикантів, звукорежисерів) і розвитку національної музичної культури створила підґрунтя для резонансних культурно-мистецьких ініціатив, започаткованих Київським інститутом музики ім. Р. М. Глієра. Це передусім Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця, міжнародні музичні фестивалі "Віртуози планети" і "Київські літні музичні вечори", "Міжнародна літня музична академія", фестиваль мистецтв "Шевченківський березень", науковий часопис "Київське музикознавство", затверджений МОНмолодьспорту України як фахове видання за напрямом "мистецтвознавство", щорічна міжнародна науково-теоретична конференція "Молоді музикознавці України" тощо. Ці та багато інших культурних і наукових мистецьких проєктів незмінно залучають велику кількість активних учасників, організаторів, музикантів-виконавців та науковців галузі музичної культури, привертають широку увагу публіки, музичної критики, мас-медіа тощо і таким чином сприяють формуванню нового культурно-мистецького середовища Києва, а також ідентифікують значення діяльності Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра як його модератора в цьому процесі.

Зупинимось детальніше на питаннях: яке значення надається в контексті даної статті поняттю "модератор" і в чому полягає місія Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра як модератора київського й взагалі українського культурно-мистецького середовища.

Поняття "модератор" (від латинського *moderor* – стримую, регулюю) – має декілька значень. Найбільш поширено воно у сучасних соціальних мережах Інтернет, де модератор – це користувач, який має ширші права порівняно із звичайними користувачами сайту, слідкує за дотриманням й встановлює правила на суспільних інтернет-ресурсах і має право стирати хибні повідомлення. Словник іншомовних слів надає таке визначення: "той, хто узгоджує думки учасників бесіди". У дослідженнях сучасних українських мистецтвознавців й культурологів [6] поняття "модератор" набуває більш широкого й навіть філософського змісту. Особливе значення цей термін має в контексті дослідження культурно-мистецького середовища.

Ми надаємо терміну "модератор культурно-мистецького середовища" таке значення. У будь-якому культурному середовищі як базисній інтеграційній константі завжди взаємодіють дві змінні. Це – зародження й розвиток нового в мистецтві й спроби оголосити занепад всього старого з одного боку, й відстоювання культурних традицій і критика сучасних напрямів у мистецтві з іншого. Основний ефект модератора культурно-мистецького середовища може бути представлений як дія тієї третьої незалежної змінної, що створює й корелює умови взаємодії між першими двома змінними й сприяє позитивним процесам у трансформації базисної константи, тобто даного середовища. Таким позитивним чинником у формуванні київського і взагалі українського культурно-мистецького середовища 1990–2000 рр. можна вважати творчу діяльність Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра, який виступив саме як "третя незалежна змінна" у культурно-мистецькому середовищі в період новітнього державотворення з характерною для цього історичного відтинку зміною естетичних парадигм.

Досліджені нами архівні документи свідчать, що Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра, починаючи з перших років його творчої діяльності, спочатку як музична школа при Російському Музичному Товаристві, згодом як Київське музичне училище, консерваторія, музтехнікум, музучилище, інститут музики – завжди виконував функції своєрідного модератора культурно-мистецького середовища, залучаючи, запрошуючи, концентруючи в Києві й заохочуючи кращих музикантів до благодійної справи становлення професійної музичної освіти України, пропаганди й поширення української музики, створюючи сприятливий ґрунт, на якому розквітали таланти, формувалися нові моделі культурно-мистецького середовища. Особливо унаочнює значення творчої діяльності КІМ ім. Р. М. Глієра спостереження за нею у скрутні історичні періоди. На честь вишу, музично-мистецькі здобутки закладу не зазнали впливу застійних явищ, що набули поширення в економіці й ідеології 70–80-х років і руйнівних кризових тенденцій 90-х років ХХ ст. У 2000-х рр. творча діяльність інституту стала контроверсійним чинником, спрямованим проти явищ комерціалізації, вестернізації та русифікації, які поширилися в культурному просторі Києва.

Особливість творчої діяльності КІМ ім. Р. М. Глієра тієї доби полягає в тому, що ініційовані ним мистецькі проєкти, не заперечуючи нових постмодерністських тенденцій у мистецтві, надали можливості суб'єктам київського культурного середовища долучитися до численних альтернативних високохудожніх заходів, у тому числі й естрадно-джазового спрямування (наприклад, "Джазові вечори пам'яті Володимира Симоненка" – засновника професійної джазової освіти в Україні), а сам інститут музики став головним оплотом збереження й розвитку всього українського академічного мистецтва.

Одним із головних за своєю масштабністю мистецьких проєктів, започаткованих у 90-і роки ХХ ст., які викликали всеукраїнський, а згодом і міжнародний культурний резонанс, став Міжнародний конкурс молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця, – найбільш резонансний творчий проєкт, що перетворив Київ на міжнародну столицю сучасного піанізму. Щорічне проведення такого конкурсу сприяє формуванню в Києві сучасного культурно-мистецького середовища, в якому значним сегментом є творчі працівники й шанувальники естетичних й гуманістичних засад академічного музичного мистецтва,

кращих зразків класичної й сучасної фортепіанної музики. Одночасно відбувається інтегрування київської семіосфери до світового культурного простору, зміцнення мистецьких зв'язків Києва з іншими містами світу. Також демонструється високий рівень київської виконавської школи, її самодостатність у контексті світової та європейської культури.

Щорічний міжнародний музичний фестиваль "Київські літні музичні вечори" (проводиться з 1998 р.) – найбільш оригінальний і демократичний мистецький проект серед трьох міжнародних фестивалів, започаткованих КІМ ім. Р. М. Глієра, що відроджує й розвиває традиції культури паркового музикування в Києві. Просвітницьке значення фестивалю полягає в тому, що він надає можливості змістовного відпочинку киянам та гостям столиці, заповнення "культурного вакууму" міста, що утворюється в літній період, створює художню альтернативу "майданним" малокультурним розважальним заходам, сприяє культурному обміну кращими музичними колективами і солістами в рамках євроінтеграційних культурних процесів, посилює імідж Києва як культурної столиці України. Одночасно фестиваль створює базу музично-концертної практики для випускників і студентів КІМ ім. Р. М. Глієра, а також курсантів і слухачів Міжнародної літньої музичної академії, яка працює з 1998 р. й набуває все більшої популярності як елемент вищої професійної музичної освіти в Україні.

Міжнародний музичний фестиваль "Віртуози планети" – унікальний мистецький проект (створений 2006 року), що набув світового визнання завдяки ініціативі КІМ ім. Р. М. Глієра проводити в Києві на базі конкурсу Горовиця музичний фестиваль за участю зірок виконавського мистецтва – лауреатів виключно перших премій і володарів Гран-прі міжнародних конкурсів, членів Всесвітньої федерації міжнародних музичних конкурсів. Завдяки фестивалю було створено механізм взаємозбагачення двох магістральних напрямків світового культурного обміну – міжнародного конкурсного та міжнародного фестивального рухів, в якому фестиваль "Віртуози планети" виступає як коннектор цих двох течій і створює в Києві "точку золотого перетину" провідних світових мистецьких рухів.

Фестиваль мистецтв "Шевченківський березень" – найбільш масштабний за кількістю щорічних творчих заходів мистецький проект Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра, що став реальною контроверсійною силою в протидії руйнівним процесам у культурному житті Києва 90-х років ХХ ст. Започаткований як всебічний звіт творчого колективу "глієрівців" перед киянами, що відбувався щороку з вільним входом для всіх поціновувачів української культури, фестиваль є своєрідним синтезом мистецтв, і в цьому його унікальність. Організація та проведення фестивалю відбуваються в магістральному руслі світового процесу самоорганізації культури й доводить можливість існування у вітчизняному культурному просторі помітних і стабільно існуючих мистецьких проектів без (або майже без) залучення бюджетних, спонсорських чи продюсерських коштів. "Шевченківський березень" – незабюрократизована, незаангажована, некомерціалізована мистецька акція, що діє вже 17 років на постійній основі як один із сучасних відгуків української культури на виклики часу.

Позитивний вплив на формування художнього простору Києва 1991–2010 років мали також такі визначні багаторічні мистецькі проекти, як міжнародна науково-теоретична конференція "Молоді музикознавці України", Регіональний конкурс-огляд юних піаністів Олени Вериківської, науковий мистецький часопис "Київське музикознавство" (затверджений МОНмолодьспорту України як фахове видання з мистецтвознавства та культурології), Музичний студентський театр-студія і музичний лекторій "Класики – нащадкам" та інші проекти, народжені в процесі творчої діяльності КІМ ім. Р. М. Глієра.

Створення і втілення в культурне життя столиці нових мистецьких проектів викликало широкий позитивний резонанс, зокрема сформувало нові течії в українському конкурсному й фестивальному русі, зумовило появу нових об'єднань та інституцій, а відтак підтвердило виконання функції модератора культурно-мистецького середовища Київським інститутом музики ім. Р. М. Глієра. Так, за ініціативою Міжнародного конкурсу молодих піаністів пам'яті Володимира Горовиця, що організований на базі Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра, створено Асоціацію академічних музичних конкурсів (Україна). Основною метою діяльності Асоціації є вирішення такої актуальної проблеми сучасного етапу розвитку українського професійного музичного виконавства, як об'єднання музичних конкурсів з різних регіонів України та координація їх діяльності з метою подальшого розвитку українського конкурсного руху та інтеграції останнього у світовий культурний процес.

Особливістю сучасної української сфери освіти в галузі мистецтва є її здатність цілеспрямовано та послідовно впливати на соціокультурний розвиток людини. Мистецькі освітні заклади, зокрема вищі, є найбільш ефективними суспільними інститутами, в яких процес соціокультурної комунікації організується, стає систематичним, набуває творчої компоненти й впливає на формування нового культурно-мистецького середовища. Спрямованість мистецької освіти на виховання особистості, здатної створювати художні цінності, зумовила певні внутрішньосистемні особливості, а саме: камерність, професійну елітність і меритократизм (висування та підтримка найбільш обдарованих молодих особистостей).

Визначено, що найбільш ефективним шляхом соціалізації молоді музично обдарованої й талановитої людини є залучення її до творчої діяльності навчального закладу, в якому вона здобуває фахову мистецьку освіту. Київський інститут музики ім. Р. М. Глієра як модератор сучасного культурно-мистецького середовища України своєю освітньою й творчою діяльністю ілюструє багатовекторність можливостей у пошуках і застосуванні напрямів художньо-творчих, експериментально-організаційних та інших новацій, ефективних у вихованні творчої особистості як суб'єкта творчої та трансформуючої сили сучасного культурно-мистецького середовища. Позаурочна творча діяльність навчальних закладів музичної професійної освіти розглядається як дійовий фактор, що формує сучасне культурно-мистецьке середовище і творчу особистість, яка діє в ньому, її художні пріоритети й музичний професіоналізм.

Використані джерела

1. Афоніна О. Євроінтеграційні тенденції розвитку музичного мистецтва в Україні кінця XX – початку XXI ст. : Автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Афоніна Олена Сталівна. – К.: НАКККІМ, 2011. – 20 с.
2. Волков С. Мистецька освіта в культурі України 90-х років XX століття / С. М. Волков // Навчальний посібник.— К., 2006. – 207 с.
3. Волков С. Система мистецької освіти в культурі України 90-х років XX століття: традиції, реформи, перспективи : Автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Волков Сергій Михайлович. – К., 2003.
4. Давидовський К. Творча діяльність Київського інституту музики ім. Р. М. Глієра у формуванні культурно-мистецького середовища Києва (1991–2010 рр.) : Автореферат ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Давидовський Костянтин Юрійович. – К.: НАКККІМ, 2012. – 20 с.
5. Зільберман Ю. Володимир Горовиць в культурному середовищі Києва кінця XIX – початку XX століття : дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / Юрій Абрамович Зільберман. – К.: Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, 2004. – 176 с.
6. Крупеніна Л. Творча спілка як культууроутворюючий чинник міського середовища (на матеріалі діяльності Товариства південноросійських художників в Одесі на межі XIX – XX століть). : Дис... канд. наук: 26.00.01 / Крупеніна Лідія Валеріївна. – Одеса: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2009. – 178 с.
7. Редя В. Міжкультурний діалог у музичному мистецтві перехідних періодів як "художній прогноз" / Редя Валентина Яківна // Матеріали науково-теоретичної конференції "Діалог культур: дослідження, практики, виклики". – К.: НАКККІМ, 2011. – С. 101.